

Atatürke nälet, şeýlemi?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Atatürke nälet, şeýlemi? ATATÜRKE NÄLET, ŞEÝLEMI?

Köşgüň şeýhulyslamy Mustapa Sabri. Iňlisleriň sarykly oýunjagy.

Sewr şertnamasynyň baglaşylmagy üçin elinden gelenini etdi.

"Iňlis dostlary" ("İngiliz Muhipleri Cemiyeti") jemgyýetçilik guramasyny döredenleriň biri.

Anadoludaky halk azat-edijilik hereketini togtatmak üçin iňlisleriň taslan "Yslam ýaşylbaşy" ("İslam Teali Cemiyeti") guramasyny esaslandyryjylaryň biri.

Milli halk hereketini ("Kuvayi Milliye") ýek ýigrenýärdi.

"Mustapa Kemal we onuň Ankara hökümeti gabhadyr" diýýärdi.

"Guduzlan garakçylar, ganhorlar" diýýärdi.

"Eý, Alladan gorkmaýan, eý, pygamberden utanmaýan mahluklar" diýip gygyrýardy.

"Bularyň dinsizlik derejesini söz bilen aýdyp-goýar ýaly däl, Jenaby-Hakyň gazaby we näleti bularyň üstüne insin" diýip gargynýardy.

Milli azat-edijilik göreşiniň belent ruhuny bozmak üçin elinden gelen şeri gaýgyрмаýardy.

"Iňlisleriň, fransuzlaryň we beýleki döwletleriň iki köpüklik Mustapa Kemalyň güýçleriniň zarbasyna boýun egip Stambuldan çykyp gitjekdigine diňe kemalist türk akly ynanyp biler" diýýärdi.

"Greklere kän ýitgi çekdirmek biziň üçin haýyrly we bähbitli bolmaz, iňlisleriň gahary geler, Iňlis ýaly sarsmaz döwlete garşy hiç hili ýeňiş gazanma ähtimallygy ýokdur" diýýärdi.

"Grek goşuny halyfyň goşunydyr, asyl kellesi goparylmaly mahlukat Ankarada otyr" diýip gygyrýardy.

"Eýý esgerler, Mustapa Kemalyň bikanun emirlerine uýmagyňyzy bes ediň, bularyň göwrelerini düýp-teýkary bilen dünýäden ýok etmek adamzat üçin, musulmanlyk üçin parza öwrüldi, siziň bu haýynlara ytagatyňyz metjitlerimizi-mabetlerimizi harap eýlär,

bu zalymlaryň, bu jandarlaryň yzyna düşeniňiz bes indi, patyşamyz-halyfymyz bolan onuň alyhezretleriniň merhemetli gujagy size gerilendir, Allany, pygamberini söýen gelsin bu tarapa!" diýýärdi.

Ol şu ruhy ahwaly bilenem Mustapa Kemal hakyndaky ölüm fetwasyny ýazdy.

"Mustapa Kemala garşy söweşmek wajypdy."

Munuň bilenem çäklenmedi...

"Kuwaýy Milliýäniň" tarapyna geçen Denizli, Isparta, Uşak, Antalýa, Sinop müftülerini wezipesinden boşatdy, Ankara müftüsü Börekçizada Ryfat üçin ölüm permanyny çykardy.

Izmirdäki Grek Ýokary komissarlygyna teklibini berdi: "Mustapa Kemalyň penjesinden gutulmak üçin Günbatar Anadoluda siziň gözegçiligiňizde awtonom hökümet guralyň" diýdi.

Azat-edijilik urşumyz şanly ýeňiş bilen gutaranda, iňlis gämisine münüp Gresiýa gaçdy.

Afynyda gazet çykardy.

Çykarýan gazetinde "Allanyň huzurynda türklükden ýüz öwürýäris. Toba, ýa Rebbim, toba edýäris türklügime, meni türk milletinden saýma" diýip, makala ýazdy.

"Elimden gelse bütin türk halklary araplaşdyrardym, bularyň wagtynda araplaşmandyklaryna janym ýanýar" diýip ýazdy.

Halyflygyň gaýtadan gurulmagy üçin Rim papasyna hat ugratdy, yslamyň adyndan Watikandan haraý isledi.

Gresiýadan kowuldy.

Saud Arabystanyna geçdi, iň soňunda Müsüre ýerleşdi, şol ýerde ölýänçä Türkiýe respublikasynyň garşysyna hereket etdi.

* * *

Köşgüň şeýhulyslamy Dürrizada Abdylla.

Mustapa Kemal hakyndaky ölüm fetwasyny çykaran adam.

Bary-ýogy üç aý ýigrimi baş gün şeýhulyslamlyk etdi, şu gysga wagtda ol, hem ölüm fetwasyny çykaryp, hem Sewr şertnamasyna razylyk berip, watana dönüklük etmekde öňüne adam geçirmedi.

Ýek ýigrenýäni "Kuwaýy Milliýedi".

"Jenaby-Hakyň näleti bularyň depesinden insin" diýip

gargynýardy.

Azat-edijilik urşumyz ýeňiş bilen tamamlananda, iňlis gämisine münüp Gresiýa gaçdy, emma, Afiny ony gapysyndanam ätdirmedi. Ýalbaryp-ýakaryp Hyjaz patyşasynyň hemaýatyna girdi, şol ýerde-de öldi.

* * *

Bu şeýhulyslamlar Mustapa Kemala nälet okaýarkalar, watanymyzda nämeler bolup geçýärdi?

Stambul kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Çanakkale bogazy kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Trakýa kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Izmirden başlanýan ähli Egeý deňziniň kenarýakalary kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Antep, Maraş, Urfa, Adana kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Antep şeýle bir agyr gabaw astyna alnypdy welin, aýal-gyzlarymyz zerdaly (erigiň bir sorty) şaniklerini döwüp-owradyp, kepekden edilen hamyra goşup çörek bişirerdiler, açlykdan pişikleri iýmäge mejbur bolupdylar.

Kars, Igdir, Ardahan kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Antalýa, Mersin, Hataý kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Bursa, Izmit, Zonguldak, Eskişehir, Burdur kese ýerli basybalyjylaryň elindedi.

Topraklarymyzyň bir çetinde Pontus döwletini, ýene bir çetinde Ermenistany, galan böleginde Kürdüstany gurmaýy meýilleşdirýärdiler.

Britaniýadan pul alýan patyşanyň nökerlerine garşy Çapanoglunda, Koçgiride, Anzawurda, ýurduň çar künjeginde tolgunşyklar bolup geçýärdi.

Stambul köçelerinde iňlis, fransuz, italýan, amerikan, grek, alžirli, marokkoly, hindistanly, hatda ýaponiýaly esgerler patrulçylyk çekýärdi.

On ýaşlyja gyzjagazlarymyzyň namysyna degýärdiler.

Iki ýaşlyja bäbeklerimizi tüpeňiň ujundaky süngi pyçagyň (ştyk-nož) ujuna sünjüp, köçeme-köçe aýlaýardylar.

Bäbeklerini emdirmesin diýip, täze çaga dogran enelerimiziň

göwüsleriniň ujuny kesýärdiler.

Başyndan geçiren horluklaryndan ýaña aklyndan azaşan aýallarymyz bardy.

Başyndan geçiren horluklaryndan ýaña öz şirin janlaryna kast eden juwan gyzlarymyz bardy.

Serediň, anyk adres bereýin: Bursa Osmangazyda çaga-çugalardyr aýal-ebtat bilep bile togsan ýedi adamy metjide gabap oda beripdiler, biçäre adamlary diriligine oda ýakypdylar, penjirelerdäki gözeneklerde garaköýük bolan neresse çagalaryň el yzlary galyppy...

Izmiriň Bergama raýonynda iki ýüzden gowrak ildeşimizi ullakan çukura gapgaryp, oka tutup, soňam meýitlerine benzin döküp otlapdylar.

Aýdynyň Söke raýonynda elli ýedi ildeşimizi guýa üst-üste oklap öldüripdiler.

Ýokarda agzan faktlarymy tassyklaýan on müňlerçe resmi material, fotosuratlar bar.

Kurany-Kerimi bölekläp, sahypalaryny ýeke-ýeke poh-püsüllü çukurlara atýardylar, adamlarymyz mukaddes kitabymyzyň sahypalaryny çukurdan çykaryp, ýuwup-arassalap, gözleri ýaşly bagry-girýan halda ýere gömýärdiler.

Çanakkaledede şehitliklerimiziň üstüne buşugýardylar.

* * *

Başga nämeler bolup geçdi?

Bulary grek žurnalisti Tasos Kostopulos kitabynda gürrüň berýär...

“Uşak sebitlerindäki bir obada türk aýal-gyzlary, çagalar we garry-gurtylar bir metjide toplanypdy. Biziň esgerlerimiz daş-töwerekden ot ýygnadylar, soňra ýygnan otlaryny ýakyp, metjidiň penjiresinden içeri zyňdylar. Adamlar tüssä boglup daşaryk ylgaşýardylar. Şol wagt biziň haramzadalarymyz aýal-gyzlara we çagalara göýä türgenleşik-atyş tagtasydyr öýtmän, atyp başladylar.”

“Jaýa girdim. Öli türk gojasynyň jesediniň üstünden ätlemeli

boldum. Ona golaý esgerimiz bir türk gyzyň köýnegini ýokary galdyrdyp, zor bilen oňa tans etdirýärdiler. Olar meni görüp, "gel, senem mazasyny dat" diýdiler. "Siziň munyňyz utanç dälmi? Aýypdyr bu!" diýdim. Muny eşden türk gyzy ylgap ýanyma geldi, aýaklarymy gujaklap menden kömek sorady. Esgerlere ýalbardym, "biçäre zenana beýtmäň" diýdim. Gäbazan esgerleriň biri tüpeňiniň süngi pyçagyny somlap, üstüme gaýtdy. Gaçmaga mejbur boldum. Gyzyň dady-perýady ölýänçäm gulagynda ýañlandy durdy."

"Aýrylmaly bolan her ýerimizi oda berýärdik. Aýylganç manzara. Berilen görkezme şeýle. "Nämäni özüňiz bilen äkidip bilmeseniz, ýakyň!"... Onlarça obada garry-gurtylar, hassalar, maýyp-müjrüpler, çagalar näme boldy, belli däl..."

"Oba girdik. Ýaş gyzlary ene-atalarynyň gözleriniň alnynda zorladylar. Esgerlerimiz şol gije talap alan ýüpek ýorganlarynda ýatdylar."

"Türkler gorkularyna aýal-gyzlaryny gonamçylyklarda gizläpdiler. Iki esgeriň zorlamaga synanşan bir ýaş gyzy halas etdim. Ejesi ylgap gelip, ellerimi ogşamaga başlady. Garabagyr enäniň beýleräginde onuň iki ýaş gyzy ölüp ýatyrdy."

"Birdenkä özümi bir gojanyň öňünde gördüm. Käbirleriniň yza çekip, damagy çalnan sygyrlar ýaly çabalanyp ölýän çagy... oňa edip biljek iň gowy kömegim – ony haýal etmän bir demde öldürmekdi. Oba oda berildi."

* * *

Başga nämeler bolup geçýärdi?

Bulary fransuz zenan žurnalisti Berta Gaulisiň galamyndan okaň...

"Grek yza tesmesiniň pidasy Sögüt dedim. Sögüt Bursa golaý ýer. Harabalyga öwrülipdir. Uruşda ýeňlip yza çekilmäge başlanlarynda, şular ýaly ýagdaýlar üçin ýörite taýýarlanan goşun bölümleri tarapyndan ýakyp-ýandyrylyp, weýran edilipdir."

Ep-esli mukdarda dinamit, ýangyn bombasyny we partlaýjy karteçleri ulanypdyrlar."

"Uruşda ýesir düşen grek ofiserleri bu weýrançylygyň iňlis ofiserleriniň gönüden-göni görkezmesi we direktiwasy astynda edilendigini aýtdylar. Obanyň eşraflary (mülkdarlary) hem bu gabahatlygyň iňlisleriň görkezmesi bilen edilendigini gürrüň berdiler."

"Ýykylan binalaryň astynda adamlaryň jesetleri galypdyr. Yslanan jesetlerden çykýan ýakymсыз ysyň ýanynda söweş meýdanynyň dymjyklygy dagy hiç zatdy."

"Agşamyň garaňkysy üstümize çökdü. Ýanan öýleriň depesine gonan baýguşlaryň sesi eşdilýär. Ağaçlar ýanyp kömüre öwrülipdir."

"Metjitleriň hemmesi ýykylypdyr."

"Maddi zyýan ummasyz, grekler eline ilen zady alyp gidipdirler. Emma talanan dükanlardan has beteri, öýler ýakylypdyr we aýal-gyzlaryň, garrylaryň, çagalaryň namysy depgilenipdir. Bular Aýdynda edilenleriň bire-bir gaýtalanmasy."

"Ärtogrul Gazynyň kümmedinde durun. Musulmanlaryň mukaddeä saýyp zyýarat edýän ýerleriniň biri... Dürli görnüşde hapa-hupa sürtülipdir, weýran edilipdir. Kümmediň gapysy bilen içindäki granit lahadyň gapagy açylypdyr."

"Bilejikde ymgyr uly pajygaly wakalar bolup geçipdir. Bu ýerleriň ilatyndan diri galanlar näme etjeklerini bilenoklar. Zorlanman galan ýaş gyz ýa-da aýal ýok. Bilejik ylla Pompeý ýaly. Basan ýeriň kül, ys-kok we gurun..."

* * *

Hawa... Köşgüň şeýhulyslamlary Mustapa Kemala "nälet" okaýarkalar, ynha, ýurdumyzda şeýle zatlar bolup bolup geçýärdi.

Indi seredip görýäs welin...

Atatürkiň adyny hutbalardan aýran, Çanakkale ýeňşinde, 19-njy maýda, 23-nji aprelde, 30-njy awgustda, 29-njy oktýabrda Atatürki ýok hasaplan, 10-njy noýabr hutbasynda ýeke gezek "Elham" okamadyk Din işleri ministri... Aýasofýanyň münberine çykyp, bu topraklarda täzedan azan okalmagyna sebäp bolan Atatürke "nälet" okaýar.

Gahryman halkymyzyň milli göreşi, azatlygy, garaşsyzlygy, demokratiýasy we respublika taryhy kesgitleýji ýolaýyrttdyr...

Ýa Mustapa Sabrileriň tarapyndasyň, ýa-da "Kuwaýy Milliýäniň". Atatürke "nälet" okama gadymbilmezligini görkezene Din işleri ministri... ol hem edil özi ýaly Atatürke nälet okan Mustapa Sabrileriň, Dürrişadalaryň ruhy mirasçydyr!

Ýylmaz ÖZDİL.

"SÖZCÜ" gazeti, 26.07.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Publisistika